

KANTATA VA ORATORIYA JANRLARINING O'ZBEKISTON MUSIQA MADANIYATIDA TUTGAN O'RNI

Gulzira Muhiddinova

O'zbekiston Davlat Konservatoriyasi 2-kurs magistranti. Toshkent, O'zbekiston

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7779134>

Annotatsiya: Kanta va oratoriya janrlari to'plam kabi, odatda umumiy nom ostida tsiklga birlashtirilgan mustaqil no'merlardan iborat boladi.

Oratorial-kanta janri kontsert ijrosi uchun mo'ljallangan katta vokal-simfonik asarlarni o'z ichiga oladi. U nafaqat oratoriyalar, kantatalar, ovoz va, balki asboblarni uchun shunga o'xshash asarlarni, balki xor va solistlar uchun musiqiy kompozitsiyalarni (jo'rli va jo'rsiz, a cappella) o'z ichiga oladi. Dastlab cherkovda ijro etish uchun mo'ljallangan edi.

Kalit so'zlar: Kantata, oratoriya, to'plam, ommaviy qo'shiq, tsikl, janr, vokal-simfonik, san'at, shakl, jo'rli and jo'rsiz, a cappella, filarmoniya

THE ROLE OF CANTATA AND ORATORIO GENRES IN THE MUSICAL CULTURE OF UZBEKISTAN

Abstract: Cantata and oratorio genres consist of independent numbers, usually combined into a cycle under a common name, like a collection.

Oratorial-song genre includes large vocal-symphonic works intended for concert performance. It includes not only oratorios, cantatas, voice and similar works for instruments, but also musical compositions for choir and soloists (accompanied and unaccompanied, a cappella). It was originally intended for church performance.

Key words: Cantata, oratorio, set, mass song, cycle, genre, vocal-symphonic, art, form, accompaniment and accompaniment, a cappella, philharmonic

РОЛЬ ЖАНРОВ КАНТАТЫ И ОРАТОРИИ В МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЕ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация: Жанры канта и оратории состоят из самостоятельных номеров, обычно объединенных в цикл под общим названием, наподобие сборника.

Ораторско-песенный жанр включает крупные вокально-симфонические произведения, предназначенные для концертного исполнения. В него входят не только оратории, кантаты, голоса и подобные произведения для инструментов, но и музыкальные произведения для хора и солистов (в сопровождении и без сопровождения, а капелла). Изначально он предназначался для церковного исполнения.

Ключевые слова: кантата, оратория, сет, массовая песня, цикл, жанр, вокально-симфонический, искусство, форма, аккомпанемент и аккомпанемент, а капелла, филармония.

KIRISH

Kantata va oratoriya XVI-XVII asrlar oxirida opera bilan bir vaqtda paydo bo'ldi.

Ba'zi hollarda, kantata oratoriyaga shunchalik yaqinki, ushbu asar qaysi janrlarga tegishli ekanligini aniqlash qiyin. Kantata va oratoriyaning yaqinlashishi nisbatan yaqinda yuz berdi. XVI asr ohiri — XVII asr boshlarida. Kantata lirik xarakterdagi yakka vokal pyesa edi (monumental xo'r tsiklidan farqli o'laroq — oratoriya). Keyinchalik kantata rivojlanayotgan opera sahnasiga yaqinlasha boshladi. Kantatalardagi asosiy “bosh qahramoni” asta-sekin xo'rga aylandi. XVII asr oxirida. Kantatalarning 2 turi keng tarqalgan edi: diniy mavzularda va dunyoviy.

Ushbu janrdagi birinchi asarlar yurtimizda urush yillarida yaratilgan. 1942 yilda Lugin so'zlariga “Фархад строй” G. Mushel kantatasi birinchi marta O'zbekistonda yangradi.

Saida Rasuli Isroilova ushbu janrni tasvirlab quyidagi fikrlarni yozadi – 50-60 yillar vokal-simfonik musiqaning shakllanish davridir. Kantatalarning afzal ko'rilishlari yosh, keyinchalik professional ko'p ovozli kompozitsiyalar yaratgan kompozitorlarimiz ijodida gullab yashnadi. R.Vildanov, Yanov – Yanovskiy, A.Malaxov tomonidan ishlab chiqilishi mumkinligini tushuntiradi. O'brazlar kengaytirishi, shakllarni modifikatsiyasi, janr xususiyatlarini aralashtirish – yangi janrlarni kelib chiqishiga olib keldi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

1945-1967 yillarda O'zbekiston san'atida Sovet voqeligi mavzulari va tasvirlari bilan bog'liq ko'plab vokal-simfonik asarlar yaratildi. Bu M.Levievning – kantatasi “Yorqin yo'l” (T.Tulaning so'zlari, 1947) va “Oq oltin” (Shayxzadaning so'zlari, 1948). Ularning yo'llari Sovet xalqining baxtli hayotini ulug'lashdan iborat. “Oq oltin” quvonchli hozirgi (dunyo hayotida, jamoaviy fermalarda ishlash) o'tmishdagi qiyin (inqilobiy Turkistonda dehqonning kuchsiz pozitsiyasiga qarshi). “Eski jamoaviy fermerlarning hikoyasi” (kantataning ikkinchi qismi) shuningdek, o'tmish xotiralarini o'z ichiga oladi. Yakuniy xor tantanali “Shon-sharaf” edi.

Urushdan keyingi birinchi yillardagi asarlar orasida A.F.Kozlovskiy tomonidan yozilgan “Наставление мудрым” kantatasi - A.Navoiyning so'zlariga yozilgan (1948 yil) shuningdek, vokal-simfonik she'r “Bahor kushlari” M.Burxanov A.Umarning so'zlariga (1951 yil). Mazkur asarlar O'zbekiston filarmoniyasining kontsertlarida ijro etilgan.

50-yillarning boshi bir nechta yangi asarlar bilan ajralib turadi. Jumladan “Baxt qo'shig'i” M.Ashrafiy, T.Fattaxning so'zlari (1951) va shu qatorda "Dunyo uchun" D.Saatkulov, G.Gulom so'zlari.

TADQIQOT NATIJALARI

Dastlabki o'zbek kantatalarida keyingi yillardagi ko'plab asarlar uchun xos bo'lgan xususiyatlar paydo bo'ldi:

- a) xalq qoshiqlarining ishlatilishi;
- b) quychanlik;
- v) orkestrni vokalga bo'ysunishi va akkomponent vazifasini bajarishi.

Avval kantatalar mustaqil xo'r va yakka-vokallardan iborat bo'lib, ular umumiy nom ostida tsiklga birlashtirilgan edi, ammo bir-biriga musiqiy-dramaturgik jixatdan bog'lanmagan edi. Bunday kantatalarning mavjudligi tabiiydir.

Kantata janri bastakorlar uchun keng imkoniyatlarni ochdi barcha dramaturgik va musiqiy bogliqlik mana endi asarlarda ko'rina boshladi. Misol uchun Sulaymon Yudakov kantatasi “Galaba” 1945 bunga zamin yaratdi, zamonaviy asarlarni yaratish uchun keng imkoniyatlarni ochib berdi. Bu asardan so'ng, ko'plab kantatalar yaratildi: Manas Leviev kantatasi “Yo'rkina yo'l” 1947, Ibrohim Xamroev kantata “O'zbekiston ayollari” 1950, Aleksandr Berlin kantatasi “Горны трубы сбор” 1955, Sobir Boboev kantatasi “U tomonidan to'kilgan” 1955, Ibrohim Xamroev kantatasi “O'zbekiston” 1956, “Seni ulug'layman” 1957, “O'zbekiston xotin kizlari” 1957, Manas Leviev va boshqalar.

50-60 yillardagi ko'p millatli musiqada aralash vokal-simfonik shakllar juda yaxshi tarqalgan edi.

MUHOKAMA

Mustaqillik yillarida kantata janriga yorqin misol bu Mustafo Bafoevning “Etti pir” kantatasini keltirishimiz mumkin. Shuninaytish kerakki so'ngi yillarda kompozitorlari kantata janri nisbatan kam qiziqitirmoqda.

Oratoriyaga keladigan bolsak - Oratoriya, odatda talqin qilinadigan qo'shiqchi-solistlar, xor va orkestr uchun katta, odatda ko'p qismli musiqiy asar, dramatik syujet, lekin sahna uchun emas, kontsert ijrosi uchun mo'ljallangan.

Birinchi o'zbek qahramonona - vatanparvarlik oratoriyasi «Toshkent-noma» 1964 yilda yozilgan. Milliy madaniyat uchun yangi janrning kashf etilishi va Ikram Akbarov ijod mahsuli edi. Keyinchalik, muallif ushbu oratoriyani (1967) qayta ishladi. Oratorioning nomi musiqa tarkibiga to'liq mos keladi: tasvirlarning kengligi va san'ati, rejaning ko'lami va shakl birligi bilan taassurot qoldiradi.

Xuddi shu davrda O'zbekistonda yangi nomlar paydo bo'ldi: F.M.Yanov-Yanovskiy, M.Bafoev, N.Zakirov, R.Abdullaev, I.Akbarov ushbu xor musiqasida muvaffaqiyatli ishlaganlar

Birinchi oratoriyadan keyin quyidagilar sanab o'tilishi kerak: F.M.Yanov-Yanovskiy oratoriyasi "Ovoz" A.E.Mezhelaitis so'zlari 1971, Mirxalil Maxmudov - "Toshkent Sadosi" 1973, Muxtor Ashrafi- "epik oratoriyasi "Rustam hakida doston" "Shoxnoma", Firdavsiy asaridan olingan) Sulaymon Yudakov - "Galaba" 1975, Aleksey Kozlovskiy - "Jalaliddin", Natalya Morunkova - "Dunyo ovozi" G.Langfello so'zlariga, F.M.Yanov-Yanovskiy - "Chili haqidagi ertak" P.Neruda, Valkarsel, G.Lorki so'zlariga 1977 va boshqalar.

XULOSA

2000 yildan beri o'zbek bastakorlari oratoriya janriga kam muroja'at qilmoqdalar. Biz faqat bir nechta nomlashimiz mumkin: Mustafu Bafoev "Toshkent haqida qoshiq" 2000, Polina Medyulanova oratoriya "Русская месса" 2000, Oydin Abdullayeva Opera-Oratoriya "Vafo", Ikrom Akbarov "Toshkent boylab sayohat" 2011 va ushbu janrdagi so'nggi asarlar orasida biz Rustam Abdullayevning balet oratoriyasi "Поклонись солнцу", 2012 yil 25 aprel O'zbekiston Davlat Konservatoriyasining katta zalida Z.V.Xaknazarov nazoratidagi xo'r jamoasi va milliy simfonik orkestri ishtirokida taqdim etildi. xuddi shu tarzda H.Raximov "Xujand Jaxon" oratoriyasi va S.Yusupov "Tanovar" yangrab tinglovchilar tomonidan munosib baholandi.

Shu bilan birga, zamonaviy O'zbekistonda oratoriya janri bizning davrimizga kelib tegishli ijtimoiy va axloqiy muammolarni aks ettirib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "O'zbek va Sovet musiqasi tarixi" 1-jild T., 1972 yil
2. Isroilova S.R. "O'zbekiston xo'r musiqasi" T.2001 yil
3. Isroilova S.R. "XX asrning 70-90-yillarida o'zbek xo'r musiqasini rivojlantirishning stilistik tendentsiyalari" T.2003
4. 3-jilddagi O'zbek-sovet musiqasi tarixi I-jild T.1972, II-jild T.1973, III-jild T.1991 yil.